

בביאור המשנה דאין גואלין אחר היובל פחות משנה

(דף כ"ד ע"ב) תא שמע ולא גואלין אחר היובל פחות משנה בשלמא לשמואל וכו'. והתוס' יום טוב ביאר דאין גואלין אחר היובל משום דלא חל ההקדש, אבל הק' הבית מאיר דזה רק אם מקדיש בשנת יובל אבל אחר היובל אף מיד חל ההקדש ואמאי תנן אחר היובל פחות משנה, ותי' דכוונת המשנה אחר התחלת היובל, וכן פי' הרש"ש. אבל הלחם משנה והרש"ש והגר"א בפי' על המשניות פי' דהכוונה שאין כאן גרעון אחר היובל פחות משנה דעד שנה אחר היובל צריך לגאול בנ' סלעים, וכמו רישא דמתני' דב' שנים קודם יובל פי' דאין מקדישין לגרעון, וכן מבואר פי' זה בהרמב"ם הלכות ערכין פרק ד' הלכה י"ב וכמבואר שם בלחם משנה.

מנין שאם אתה רוצה לעשות חדשים שנה עושה

מנין שאם אתה רוצה לעשות חדשים לשנה עושה וכו'. ויש מחלוקת בפי', דרש"י בהמשנה וכן רבנו גרשום פי' דמאחר שאין מגרעין שום שנה באמצע השנה עד שנשלם כל השנה, א"כ אף דבעינן שישאר ב' שנים ואם לאו אין דין גרעון, כל שהוא באמצע השנה קודם השנה האחרונה באמת יש ב' שנים דא"א לגרעות השנה קודם השנה האחרונה באמצע השנה, אבל ילפינן מהקרא דגם זה מיקרי דאין כאן ב' שנים נותרות ואין דין גרעון. והרמב"ם פי' שתלוי ברצון הגזבר דאם הגזבר רוצה ליחשב כשנה שלמה יכול לקבל גרעון של הכל חוץ מב' שנים, ואם הוא רוצה יכול לומר שאין כאן שנה וליכא דין גרעון. ונחלקו בפי' שאם רצה לעשות חדשים שנה, דרש"י סובר דהכוונה להחדשים שכבר עברה הוי כעברה שנה ואין כאן דין גרעון, והרמב"ם פי' דאם רצה הגזבר ליחשב החדשים הנותרים כאילו נותר שנה ויש כאן גרעון יכול. והשיטה מקובצת הביא הרא"ש שפי' כמו הרמב"ם אלא שפי' דאין תלוי ברצון הגזבר ולעולם יכול לגרעות.

המקדיש שדהו בשעת היובל

המקדיש שדהו בשעת היובל וכו'. כן גרס רש"י ורוב ראשונים ופי' בזמן שהיובל נוהג, אבל תוס' בב"ב דף ק"ב ע"ב ד"ה המקדיש הביא גירסת הספרים (וכן הוא בתוספתא) בשנת היובל, ופי' לרב ניחא ולשמואל צריך לפרש בשנת היובל דהיינו השנה אחר היובל, דאף דאם משנת היובל דקרא פי' שנת יובל עצמה ונחלקו אם משנת ולא שנת בכלל או משנת ושנת בכלל, מ"מ לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, ובזה ניחא דפודה בנ' שקל כסף.

בענין נקעים עמוקים י' וסלעים עמוקים י'

היו שם נקעים עמוקים י' וכו' אין נמדדין עמה. ונחלקו הראשונים בפי', דרש"י פי' דאינו נפדה בכלל השדה להיות בכלל החשבון של זרע חומר שעורים, אבל מ"מ הם הקדש ונפדים בשווייה, וכן כתבו התוס' והראשונים במס' בבא בתרא דף ק"ב ובמס' קידושין דף ס"א, והביאו רא"י מהא דאיתא בב"ב דף ע"א דהמקדיש את השדה מקדיש את הבור והגת והשובך וכ"ש נקעים וסלעים. אבל הרבנו גרשום על הגליון שם בב"ב והר"י מיגש שם סבר דאין צריך פדיון. ובביאור למה אינם קדושים הלחם משנה על הרמב"ם הלכות אישות פרק ז' כתב דכיון דאינם חשובים אין דעת המקדיש להקדיש בכלל השדה, ולא דמי לבור גת ושובך שחשובים וכיון דכל המקדיש בעין יפה מקדיש דעתם עליהם. והחסדי דוד על התוספתא פרק ד' הלכה ה' תירץ דודאי הם קדושים אבל אף אם גבוהים י' מ"מ הן בכלל השדה לגבי דפדיון השדה חל עליהם, אף דאינם בכלל השדה לגבי דנמדד עם השדה. והרבנו גרשם מבואר דאינם קדושים כלל כהלחם משנה, אבל הר"י מיגש כתב דאין צריך פדיון וזה יכול להיות כהחסדי דוד דאף דנתקדשו מ"מ פדיון השדה חל עליהם.

וליקדשו באפי נפשיהו. גם בזה נחלקו הראשונים, דרש"י פי' דהקושיא הוא דאף דאינם נכללים בכלל השדה מ"מ אין שום נפק"מ בהדין בזה, דלמה לא יקדשו שלא בכלל השדה והוא אותו דין ממש שנפדים בזרע חומר שעורים בנ' שקל כסף, וכן פי' הראשונים בקידושין ובבא בתרא. אבל רש"י בקידושין סבר דכוונת הגמ' דיהיה נפקא מינה דאם קדוש באפי נפשיה אין אנו מודדין המדרון, והרשב"ם בבבא בתרא כתב דנפקא מינה לגבי דיכול לפדותם לעצמם דאם הם שדה אחת צריך לפדות הכל ביחד, (וקצת קשה דלמא אה"נ וזהו כוונת המשנה דאין נמדדין עמה דהיינו דבאמת קדשי ונפדים בזרע חומר שעורים בנ' שקל כסף אלא שאינם בכלל השדה ונפק"מ דאין מודדין המדרון או דאין נפדים לעצמם, וכן העירו הראשונים בקידושין שם). ותוס' בבבא בתרא הק' על הרשב"ם דהגמ' קידושין דף כ"א כתב דיכול לגאול שדה אחוזה לחצאין ולכן עדיין אין נפק"מ אם הם שדה א' או ב' שדות. והרמב"ם בקידושין תי' דהא

דיכול לגאול בחצאין הוא רק דיכול לשלם חצי אבל אין מחזירין השדה על שישלם כל דמי השדה. והוסיף הרשב"א דנפק"מ במשלם לחצאין דרך חצי השדה ילך לכהנים ביובל. והמאירי בקידושין כתב דעדיין יהיה נפק"מ דאם גואל לחצאין אין הבעלים יכול לבחור היפה אלא משמנים ביניהם, ולכן נפק"מ בהא דנמדיין בפני עצמם דיכול לומר שאני גואל זה השדה ויצטרך הגזבר לחזור לו התל או הנקע.

והרמב"ם הלכות ערכין פרק ד' הלכה י"ג כתב כשמודדין אין מודדין אלא מקומות הראויים לזריעה היו שם סלעים גבוהים עשרה או נקעים מלאים מים עמוקים י' אין נמדיין עמה פחות מכאן נמדיין עמה ובהלכה י"ד היו בה מקומות נמוכין י' או יותר ואין בהן מים נמדיין בפני עצמן וכו', וכתבו הברכת הזבח והחק נתן והזבח תודה דמדכתיב נמדיין בפני עצמן ש"מ דיש איזה נפק"מ להלכה בהא דמדיין בפני עצמן אף שבודאי נפדו בזרע חומר שעורים בל שקל כסף, וצריך לומר כרש"י בקידושין דנפק"מ לגבי המדרון או כהרשב"ם בבבא בתרא דנפק"מ לענין אם נפדית בפני עצמן, וגם מדכתב הרמב"ם דבאינו ראוי לזריעה אינה נמדד עמה ולא כתב שנמדד בפני עצמה משמע דאין צריך פדיון כלל וכדעת רבו הר"י מיגש.

בענין אם גאלה אחר ומכרה לבעלים או גאלה בעלים ומכרה לאחר

גאלה אחר או אחד מן הקרובים וגאלה מידו יוצא לכהנים ביובל. זהו גירסת רש"י ופי' דכל שגאלה אחר אף אם המקדיש או בנו קונה מידם מ"מ יוצא לכהנים ביובל, והרמב"ם הלכות ערכין פרק ד' הלכה כ' כתב דאם חזר המקדיש וגאלה מידם חוזרת לו לעולם, והשיג הראב"ד דהמשנה כתב איפכא, אבל כתב דמצא דיש בזה ב' גירסאות ויש גירסא דכל שהוא תחת ידו אינו יוצא לכהנים. נמצא דנחלקו הראשונים אם גאלה אחר והמקדיש או בנו קונה מידו אם יכולים להחזיק בה או דיוצא לכהנים. והתוס' יום טוב הק' על הרמב"ם הא קרא כתיב ואם לא יגאל את השדה ואם מכרה את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד, ופי' ואם מכרה את השדה לאיש אחר היינו הגזבר וכתב שהוא אינו יכול לגאול עוד. והזבח תודה (וכבר קדמה המרכבת המשנה) כתבו דאין כאן קושיא, דכמו דאם לא יגאל את השדה פי' כשבא יובל ה"ה אם מכר את השדה לאיש אחר פי' ועכשיו יובל הוא, אבל קודם יובל יכול לגאול.

והגרי"ז הביא בשם הגר"ח דסברת מחלקותם הוא דנחלקו אם הבעלים גואל את השדה מהו דינו של השדה עד יובל, דרש"י והראב"ד סבר דמיד כשגאל המקדיש הוא שדה אחוזה, ולכן כל שלא גאל המקדיש א"כ הוא שדה מקנה וא"א לעשות שדה אחוזה כשקנאו, אבל הרמב"ם סבר דאף אם המקדיש גואל הוא שדה מקנה, ורק הדין הוא דכשבא יובל אם הוא ביד הבעלים אז נעשה שדה אחוזה, ולכן אף אם קנאו מאחר נעשה שדה אחוזתו ביובל.

והשפת אמת חקר מהו הדין להיפך אם המקדיש גאל את השדה ומכרה לאחר אם הוא חוזר להמקדיש ביובל או כיון שאינו ביד המקדיש ביובל יוצא לכהנים, וכתב דמסתברא דחוזר להמקדיש. והמנחת חינוך מצוה שני"ה כתב דפשוט מאוד שחוזר למקדיש וכן כתב המרכבת המשנה וכתב דזהו כוונת הבריייתא אם מכר את השדה גזבר לאפוקי אם הבעלים גאל אותה ומכרה לאחר דאז אינו יוצא לכהנים. ולי נראה דודאי לרש"י והראב"ד דאם אחר גאל ומכר לבעלים לא מהני א"כ הכל תלוי בשעת הגאולה מהקדש דאז נעשה שדה אחוזה כדברי הגר"ח ולכן אינו יוצא לכהנים. אבל להרמב"ם דאינו תלוי בשעת הגאולה ואף אם גאלה אחר ומכרה להמקדיש אינו יוצא לכהנים אז יכולים לומר דתלוי ברשות מי הוא בשעת יובל ולכן אם גאלה בעלים ומכרה לאחר יוצא לכהנים.

והנה לשון הרמב"ם גאלה המקדיש קודם שיבא היובל הרי זה חוזרת לבעליה, והשיג עליו הראב"ד דאמאי נקט חוזרת הא עדיין יש בידיה, עיין כסף משנה. והמרכבת המשנה סובר דהרמב"ם רוצה לרבות אם המקדיש מכרה אחר דחוזרת להמקדיש. אבל הגר"ח פי' דחוזרת היינו שנעשה אז שדה אחוזה וכו"ל.

בענין אשה מי מעמיד לה שדה בן או בעל

בעי רבי זירא אשה מי מעמיד לה שדה, בעל מוקים להו וכו' או דילמא בן מוקים לה וכו' תיקו. וחקר השפת אמת אם שאלת הגמ' הוא רק אם יש בן ובעל אבל כשאין לה בעל הבן מוקים לה, או דנימא דכמו דבת לא מהני אף אם ליכא בן כיון דלא מהני במקום בן הוי כאחר ה"ה אם בן לא מהני במקום בעל אף כשאין לה בעל לא מהני. והמנחת חינוך והזבח תודה נקטו דאם הבן לא מהני במקום בעל ה"ה כשאין לה בעל לא מהני.

והרמב"ם פרק ד' הלכות ערכין הלכה כ"ב כתב דבן ודאי מהני והבעל הוי ספק, וכתב הכסף משנה דכנראה דהרמב"ם היה לו גירסא אחרת שספק הגמ' הוא רק על בעל ולא על בן, ובן ודאי מהני והשאלה הוא אם גם הבעל מהני, וכן הוא גירסת רבנו גרשם. וכתב הזבח תודה דלפי גירסת הרמב"ם ודאי מהני בן אף במקום בעל וכו"ש שלא

במקום הבעל. והלחם משנה הק' דאם נאמר דירושת הבעל מדרבנן האיך יכול חכמים להפקיע ההקדש מן הכהנים. והזבח תודה תי' דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה כמו שפסק הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל דירושת הבעל אף דהוי דרבנן אינו חוזר ביובל. והזבח תודה חקר לפי רש"י אולי צריך לומר דהגמ' אזיל רק למ"ד ירושת הבעל דאורייתא, דלרש"י אנו אומרים שהבן אינו יכול לגאול זהו רק אם ירושת הבעל דאורייתא, וכן משמע ברש"י ד"ה שכן יורשה. והחק נתן פירוש בדברי הרמב"ם דהרמב"ם גורס כסוגיין דמי יורש בן או בעל, אבל זהו כמ"ד ירושת הבעל דאורייתא, והרמב"ם פסק דירושת הבעל דרבנן ולכן הבן ודאי יורש והספק אם גם הבעל יורש.